КИРИЛО - МЕТОДИЕВСКИ
НАУЧЕН ЦЕНТЪР - БАН
Вх. № 113 НО-05-05
Дата 01.10.2026

СТАНОВИЩЕ
от доц. д-р Евгени Димитров Зашев
Кирило-Методиевски научен център при БАН
член на научното жури по обявения конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, за нуждите на секция „Кирило-Методиевско книжовно наследство“ към Кирило-Методиевския научен център при БАН (ДВ бр. 61/ 03.07.2026 г.) с единствен кандидат гл. ас. д-р Иван Иванов Илиев

Гл. ас. д-р Иван Иванов Илиев участва в обявения от КМНЦ–БАН конкурс с научна продукция, която свидетелства за последователно изграждан профил в областта на старобългаристиката, историята на средновековната славянска книжнина, текстологията и историята на превода. Научното му развитие има стабилна филологическа основа: той е завършил класическа филология (2009 г.), магистърската програма „Старобългаристиката в контекста на византийската книжовност“ (2012 г.), а през 2016 г. защитава докторска дисертация на тема „Тълкуването на Книга на пророк Даниил от Иполит Римски в старобългарски превод“.

Централно място в представената за конкурса научна продукция заема монографията **„Жития на български светци в латинската традиция. Второ, допълнено издание“ (София, 2026, 284 с.)**, която е представена като хабилитационен труд. Монографията е посветена на един сравнително слабо разработван аспект от историята на българското средновековно книжовно наследство – неговата рецепция в западноевропейска и католическа среда посредством превода на латински език. Предмет на изследване са латинският превод на Житието на св. Петка Търновска от патриарх Евтимий, направен от хърватския францисканец Рафаел Левакович през XVII в., и латинският превод на Житието на св. Иван Рилски, осъществен от руския йезуит Иван Мартинов през XIX в. Двата текста са публикувани в *Acta Sanctorum*, но, както показва авторът, преди неговото изследване не са били предмет на детайлен анализ от гледна точка на езика и преводаческата техника.

Едно от основните достойнства на труда виждам в комплексния подход към изследваните текстове. Иван Илиев не разглежда латинските преводи изолирано, а проследява цялата верига на тяхното възникване и разпространение: славянския текст, неговата ръкописна и старопечатна традиция, конкретния източник, използван от преводача, самия латински превод и последващото му включване в западноевропейска научна и агиографска традиция. Така конкретният филологически анализ е поставен в значително по-широк културноисторически контекст.

Особено показателна в това отношение е първата част на монографията, посветена на Житието на св. Петка Търновска. Изследването тръгва от старопечатната традиция на текста и от въпроса за източника на превода на хърватския католически мисионер Рафаел Левакович, като същевременно въвежда необходимия исторически контекст – славянската палеотипия, католическите мисии на Балканите и дейността на Рафаел Левакович, Петър Бакшев и Петър Богдан. Самият латински превод е подложен на непосредствена съпоставка със славянския текст. Анализът показва стремежа на Левакович към сравнително точно следване на оригинала при едновременно приспособяване към нормите и стилистичните възможности на латинския език. Важен резултат е именно възможността чрез преводаческите решения да бъде характеризирано отношението на преводача към славянския източник и степента на неговото разбиране.

Втората част на монографията разширява значително хронологическата и културната перспектива. Латинският превод на Житието на св. Иван Рилски от Иван

Мартинов е разгледан в контекста на европейската славистика през XIX в., дейността на Боландистите и на руските католици Иван Гагарин и Иван Мартинов. Авторът установява връзката на превода със старопечатната руска проложна традиция и проследява измененията, преминали от нея в латинския текст. Съпоставката разкрива и случаи на неточно разбиране на славянския източник. Така двата превода дават възможност да бъдат наблюдавани две различни исторически ситуации и два различни начина за възприемане и представяне на българското средновековно наследство пред западноевропейска аудитория.

Именно съпоставянето на двата случая според мен е един от съществените резултати на монографията. Между преводите стоят близо два века; различни са преводачите, конкретните им цели и интелектуалната среда, в която работят. В заключението Илиев достига до извода, че преводът на Левакович показва по-голяма близост до славянския оригинал, докато у Мартинов се наблюдават повече грешки и неразбирания. Сравнението по този начин надхвърля описанието на отделни преводачески решения и се превръща в свидетелство за различните форми, чрез които православното славянско наследство е било възприемано и включвано в западната традиция.

Съществена стойност има и извороведската част на труда. Авторът работи със старопечатни книги, с изданията на *Acta Sanctorum* и с материали, издирвани в български и чуждестранни библиотеки и научни центрове. Във второто издание са включени нови сведения, натрупани в резултат на работата върху проблематиката след първото издание от 2020 г.; разширено е представянето на боландистите и на католическите мисии, както и на фигури като Рафаел Левакович, Петър Богдан, Иван Гагарин и Иван Мартинов. Самият Иван Илиев посочва, че новите изворови данни и проучвания са една от причините за подготовката на второто, допълнено издание. Поради това изданието от 2026 г. не следва да се възприема като механично преиздаване на книгата от 2020 г., а като разширен и преработен резултат от продължаваща изследователска работа.

Самостоятелно достойнство на монографията представлява нейната издателска и лексикографска част. Публикувани са славянските текстове на двете жития заедно със съответните им латински преводи, като за всеки от тях са съставени старобългарско-латински и латинско-старобългарски речници. Така книгата съчетава изследване, издание на извори и справочен инструмент и предоставя база за бъдещи проучвания върху славяно-латинските преводни отношения.

В по-широк план бих определил като значим принос на хабилитационния труд насочването на вниманието към латинската рецепция на българското средновековно книжовно наследство. Традиционно тези произведения се изучават преди всичко в рамките на славянската ръкописна традиция. Илиев проследява един друг път на тяхното съществуване – чрез старопечатната книга, латинския превод и западноевропейските научни и църковни среди. По този начин историята на конкретните текстове се включва в по-общия проблем за контактите между православния Изток и католическия Запад и за мястото на българската книжовна традиция в европейското културно пространство.

Останалата научна продукция на кандидата очертава друга голяма и трайна линия в неговите занимания – **старобългарските преводи на съчиненията на Иполит Римски и тяхната ръкописна традиция**. Тук се включват изследвания върху *Тълкуването на Книга на пророк Даниил* и *За Христос и Антихриста*, върху библейските цитати в тях, лексикалните особености на превода, отделни ръкописни свидетелства и разпространението на Иполитовите текстове в славянска среда. В тази област Илиев работи системно с гръцките оригинали и славянските преписи, издирва и

въвежда в научно обращение нови ръкописни свидетелства и проследява текстологическите отношения между тях.

С тази изследователска линия е свързан и друг характерен аспект от работата му – **съставянето на двуезични лексикални индекси**. Старобългарско-гръцките и гръцко-старобългарските индекси не са само помощен апарат към изданията, а средство за изследване на преводаческата техника, лексикалния избор и отношенията между византийския оригинал и славянския превод. В този смисъл между изследванията върху Иполит Римски и хабилитационния труд съществува методологическа приемственост: интересът към преводния текст, към точните лексикални съответствия и към движението на произведенията между различни езици и културни среди е устойчив белег на научната работа на кандидата.

Научната дейност на гл. ас. д-р Иван Илиев е съпроводена и от значителен преподавателски и проектен опит. От 2015 г. той преподава в Богословския факултет на Софийския университет, като води курсове по библейски гръцки и латински език, а също старогръцки, средновековна старобългарска ботаника и новозаветни апокрифи; предходният му преподавателски опит включва латински и старобългарски език. Съществено за професионалното му развитие е и участието в национални и международни научни проекти, както и специализациите му в чужбина. Особено трябва да бъде отбелязана стипендията на фондация „Александър фон Хумболт“ (2020–2022), в рамките на която продължава изследването на славянския превод на *De Christo et Antichristo* на Иполит Римски.

В заключение бих искала да подчертая, че научната продукция на гл. ас. д-р Иван Илиев показва **ясно изграден изследователски профил, последователност и висока професионална компетентност при работата с разноезичен изворов материал**. Въз основа на представената научна продукция, установените научни приноси и цялостното академично развитие на кандидата давам **положителна оценка** на кандидатурата на гл. ас. д-р Иван Иванов Илиев и убедено подкрепям избирането му на академичната длъжност **„доцент“ по професионално направление 2.1. Филология за нуждите на секция „Кирило-Методиевско книжовно наследство“ към Кирило-Методиевския научен център при БАН**.

Доц. д-р Евгени Зашев:

